

N

***nabellum**, -i, n. [*dub. orig.*] *script. et form.*: -bulum [CodVodn f.65vb]; nebula, nabula v. *infra* area, horreum – humno, mlat. stodola: nebula (O, nabula F) humno [ClarBoh 687]; humno n-um [ClarGI 1987 *in capite de domo*]; Lessico... proscibit uxori suę...post n-um, alias za humny, situatum [(1429) AČ 28,734b]; n-um humno [Veleš f.105ra]; *al.*

***nabilis** 2. [nare; cf. DfG 374a; N N 1,19] *script. et form.*: -bl- v. *infra* 1 *ad natandum habilis* – vhodný k plavání: n-is est aqua..., in qua aliquis potest natare [KNM II F 4 f.216r]; nabilis swimleich [KNM X E 1 f.246v] 2 *qui natare scit* – kdo umí plavat: n-is...eciam dicitur vir vel mulier, qui aptus est in aqua natare [KNM II F 4 f.216r].

nabilis v. nabilis

***nablista**, -ae, m. [nablum; cf. DfG 374a] *script. et form.*: -bul- v. *infra* qui nablum (q. v. s. v. 2) psallit – hráč na psalterium: nablum hebraice psalterium, organum dicitur latine..., inde nabl-a, id est organista [KNM II F 4 f.216v].

nablum, -i et **nablum**, -i, n. *script. et form.*: -blon, -bulum v. *infra*; -butum [LexClemB f.65vb]; -plum v. *infra*; naulum [UK IX E 1 f.213rb] 1 *instrumentum musicum chordis instructum, genus harpae* – strunný hudební nástroj, druh harfy: nablum kobos [ClarBoh 966]; kobozy nablum [ClarGI 2698 (sim. LexWies 58, Veleš f.105ra)]; nabilis, na rucznytzech, «liris» (cf. *Vulg. I par. 15,28*) [LexClemA f.30va]; nabilis na ruczniczech liris [KNM XIII C 17 f.277va] + 2 *instrumentum musicum chordis instructum, citherae similis* – psalterium, strunný hudební nástroj podobný citeře: tympana, nabla, chori...resonant dulcedine mira [PetrZittChron 77a]; nablon est psalterium [UK VI C 28 f.108rb];

nablum saltarz [CodVodn f.66ra]; psalterium est quoddam instrumentum musicum, quod ebraice dicitur nablum [InOmG f.73r]; naplum psalterium [LexClemB f.65vb]; nablum zalter zaltarz, husle [CathV 91]; «n»abulum zaltarz, hussle [LexS p.95b]; *saepe* 3 *nola* – zvonek: cuius instrumenta (sc. horologiste) sunt...maleum, nablum seu campana et appendilia [PaulerArtif 31].

nablon, -lum v. nablum

***nablunator**, -oris, m. [nablum] *qui instrumento musico e multis nolis composito canit* – hráč na zvonkohru: n-r (gl.: zwonecznik) est artifex sciens nolas multas simul canere aut unam ita registrare, quod in ea cuiuslibet note...scit registrare tenoritatem [PaulerArtif 49].

nabula v. nabellum, 1. nebulo

nabulista v. nablista

nabulo v. 1. nebulo

nabulum v. nabellum, nablum

nabutum v. nablum

nacco v. nacho

nacero v. macero

nachilegus, -imeus, -inegus v. nathineus

***nacho**, -onis, m. [*boh. nach* < naccus, nachus] *script. et form.*: nacco (*abl. sg.*) [(1390) LibEr IV 348] *species panni pretiosi varii coloris, praecipue purpurei* – druh drahocenné látky různých barev, zejména purpurové, vboh. nach (cf.

*Zibr̄t–Winter; Dĕjiny kroje I 225; |InventViti 9, pozn. 6/): integer ornatus cum n-e flaveo |(1355) InventViti XVIII|; tria omeralia in brunatico n-e |ib. XX|; ornatus cum albis et aliis apparatus dicti de n-ibus |(1380) TopTg II 73b, cf.: cum toto apparatu de rubeo nach |ib. 73a|; casula de n-e nigro cum parvis floribus |(1387) InventViti XXXIX|; divum de tribus n-ibus: duo rubei extremi et unum viride medium |ib. XLIII|; fanon...cum homyerali de n-e deaurato in rubeo campo |(1410) ArchPr f.10v|; *al. spec.: pannus pretiosus, quo loculi tegebantur – drahocenná látka, již se přikrývaly rakve (cf. |InventViti 76-77|): volumus eciam, quod duo n-es meliores...pro usu exequiarum semper habeantur |(1327) RegDipl III 535|; rubrica de n-ibus. N-o de viridi |(1387) InventViti XLII|; n-o aureus in brunatico cum draconibus et foliis, qui datus est post mortem Dyetlebi |ib.|; n-o albus cum animalibus et arboribus et floribus, quod (!) dedit cardinalis de Ungaria |ib.|; mansionarii...protestati sunt...duos pannos, qui wlgariter n-es nuncupantur, ...se velle... vendere |FontCĪ 220|; *al.***

***nachonicus** 3. [nacho] *solum in iunct.: pannus nachonicus i. q. nacho (q. v.) – nach, drahocenná látka různých barev: ornatus aureus et argenteus de panno n-o |(s. XV in.) TopTom III 37b|; al. ib.*

nacio v. *invectio*

nacionabiliter v. *notionabiliter*

naciscor v. *nanciscor*

nacterus v. *nauterus*

***nactus** *subst. dub. orig. et sign.: zdalínec artigeta, doba n-us, enigma pohadka |ClarGl 1094 in capite de scolaribus|.*

***náčelko**, -onis, *m. [boh. náčekel] cutis de superiore parte capitis – kůže z horní části hlavy, náčelní část kůže (cf. StĚS s. v. náčekel 2): debet (sutor) omnes cutes laboratas integre restituere et precipue bovinas et vaccinas cum n-onibus |(1379) Reg-Treb 88|.*

***naderos** *subst. [germ. nader] genus quoddam serpentis venenosi, verisimillime Vipera berus L. (cf. Thom. Cant. 284; Albertus, De animal. 25,33) – druh jedovatého hada, nejspíše zmije obecná: n-s nostak |ClarGl 572 in capite de nominibus serpentum|; <n>-s est anguis ad magnitudinem humani brachii habens caput canis latrantis hispidum, cum irascitur, et duos pedes, corpus vero viride in modum filunde, punctis aureis punctatum. Ita perniciosus, quod si super virgam emittat flatum, vesicatur et rumpitur |PaulerNat 175|; cf. vipera.*

nadie v. *vadium*

***nadir** *subst. [arab.; cf. PVI 591,8] script. et form.: -dyr |UK V G 18 f.6r| astron.: a punctum oppositum – protilehlý bod (cf. A. Hadravová–P. Hadrava, LF 120,1997,74): eius (sc. signi) n-r*

*est gradus minime altitudinis |CapPr P 1272 f.62va|; inicium...septime domus est n-r prime |UK V G 18 f.10r|; loco solis ponas n-r solis, i. e. punctum soli oppositum in zodiaco, ut si sol est in 20 gradu arietis, tunc n-r eius est in 20 gradu libre |CristPrachCir f.49v|; post hoc volve speram versus orientem, donec n-r gradus solis cadat in directo orisontis |UK III C 2 f.7rb|; *al. b punctum in sphaera caelesti sub horizonte, puncto, quod zenit dicitur, oppositum – podnožník, bod na nebeské klenbě pod horizontem, protilehlý nadhlavníku (cf. A. Hadravová–P. Hadrava, ib.): n-r sluneczstrok |ClarVoc 256 in capite de astronomia (sim. LexClemB f.2rb)|; nayslon n-r |ClarGl 190 in capite de aereis|.**

nadyr v. *nadir*

naevus (ne-), -i, *m. script. et form.: nelvo (abl. sg.) |ScriptHus II 322 (err., idem Sat II 174, ubi: n-o)|; nenum (n.) |KNM II F 4 f.220r| a innata macula corporis – mateřské znaménko, skvrna: n-us est macula, que nascitur in corpore hominis piehy neb gine znamenije na tiele |VocLact f.kk 2vb| b labes, vitium – poskvrna, vada.*

nafragium v. *naufragium*

***nagelsmidinna**, -ae, *f. [germ. nagel, smiden] script. et form.: -gilsmidyn- v. infra uxor vel vidua clavicularis (q. v.) – manželka výrobce hřebíků nebo vdova po něm: n-a 2 gr. |(1354) LibRatBrun 215|; Margareta relicta nagil-dynna |(1365) ib. 361|.*

***nageum**, -i, *n. [dub. orig.; cf. DuC V 567a] pallium tenue – tenký plášť: n-um kober |ClarGl 1876 in capite de vestibus (Veleš f.105ra)|.*

nagilsmidynna v. *nagelsmidinna*

Naias, -adis *et Nais*, -idis *vel -idos, f. script. et form.: moys |UK I C 36 f.120rb|; nays |ib.|; nayda v. infra; naydes |ClarVoc 536|; naipa v. infra 1 a nympha aquarum et fluviorum – nymfa vod a řek b meton.: aqua – voda + 2 genus quoddam herbae apud aquas vel in aqua crescentis – nějaká rostlina rostoucí u vody nebo ve vodě: naipa (A, nayda B) povodnyk |ClarGl 846 in capite de herbis ignotis|.*

naipa, Nais v. *Naias*

nam *coniunct. ponitur plerumque in primo sententiae loco, raro in secundo vel sequentibus locis – spojka stojící zpravidla na prvním místě ve větě, zřídka na druhém nebo dalším 1 a vi explicativa i. q. enim – uvádí vysvětlení: totiž spec.: α in interpositione adhibetur – uvádí parenthesi β sententiam interpositione adhibita interruptam continuat – uvozuje pokračování myšlenky přerušené parenthesí γ adhiberi solet, cum sententia communis exemplis illustratur – uvozuje příklady uváděné jako vysvětlení po všeobecném výroku b vi causali i. q. enim, etenim – uvádí důvod: neboť, vždyť: non in solo pane vivit homo, sed ex omni verbo, quod procedit de ore dei. Nam panis celestis (vetus vers. rec. B: neb chléb nebeský; rec. A in:*

J. Emler; Spisové 5: nebo chléb nebeský) non solum est panis, sed et caro et verbum [KarVita 337a]; nam et (*gl.*: wszac take y) catelli edunt (*Vulg. Matth. 15,27*) [CapPr P 791 f.148v]; alter alterius opera portate et sic adimplebitis legem Cristi, nam (*gl.*: nebo) si quis existimat se aliquid esse, cum nichil sit, ipse se seducit (*Vulg. Gal. 6,2-3*) [UK I F 31 f.131r]; <n>am et nanque pro quia neb, nebolizto [VocLact f.hh 6ra] **c** vi *affirmandi*: utique, sane, vero – vyjadřuje ujištění: ano, opravdu, zajisté **d** particulis interrogativis adiunguntur: oův, dĕj – enkliticky připojována k tázacím slovům: -pak + 2 vi *adversativa* (*cf. NG s. v. 1046,24; Blaise 610a; P VI 592,11*): tamen – *adversativně*: přesto: et si...non ita me possum frequenter ostendere...presencie cesaree Maiestatis, nam propter hoc magnitudo cesarea erga me...non debet affectionis divini (*sic*, affectionem diminuere?; *add. ed.*) [CancIohNov 49] **3 i. q.** *propterea, quod – proto*, že: exponunt vineam...Thobie...ad habendum..., sed sub tali...exclusionem interposita, nam Thobias, heredes sui habent absolam ad quatuor annos..., ut nichil solvant [(1465) AČ 18, 341].

namen v. nomen

***Nametum**, -i, n. [*boh. námět*] *nom. propr. loci: forum in Montibus Kutnis situm – Na náměti, náměstí v Kutné Hoře (cf. StěS s. v. námět 2,3)*: domum in Montibus Kutnis prope N-um situatam [(1422) LibIudIgl III f.68vb].

namque *coniunct.* *script. et form.*: nanque [AnnSarLud 160] **i. q.** *nam* vi *aucta; eodem modo, quo coniunct.* *'nam'* ponitur *plerumque in primo sententiae loco, raro post unum vel plura verba – zesílené, 'nam'; stejně jako spojka, 'nam' stojí zpravidla na prvním místě ve větě, zřídka na druhém nebo dalším* **a** vi *explicativa i. q. enim – uvádí vysvětlení: totiž spec.: in interpositione adhibetur – uvádí parenthesi* **b** vi *causali: enim, etenim – uvádí důvod: neboť, vždyt'*: <n>am et nanque pro quia neb, nebolizto [VocLact f.hh 6ra] **c** vi *affirmandi*: utique, sane, vero – vyjadřuje ujištění: ano, opravdu, zajisté + *a medii aevi auctoribus plerumque in secundo sententiae loco ponitur – u středověkých autorů většinou na druhém místě ve větě: domorum n-e visa destructio felicem...Ludmile...portendit obitum* [Christ 98]; *celesti n-e gracia dictante* [Cosm-Cont II 241]; *ex qua...occasione multa mala oriuntur. Insurgunt nanque ex hoc ambitiones officiorum* [Malogr f.m 5ra]; *comparavit n-e pauperibus clericis duodecim sexagenas reddituum* [LestArm 395]; *fuit n-e vir ille ad viam virtutis ornamento compositus* [HusQuodIT 263]; *al.*

nancidus v. rancidus

nanciscor, -sci, nactus et nactus sum *script. et form.*: naci- [KNM II F 4 f.216v]; naptus [CodVodn f.65bis r]; naci- [KNM X E I f.246v] **a** *acquirere, obtinere – získat, obdržet* **b** *transl.: consequi, adipisci – dosáhnout, nabyt'*: nactus erkriget dobyty [CathV 91]; <n>actus dobyty [LexS p.95b].

nanisordus v. nasordus

nanque v. namque

nansa v. vensa

nansea v. nausea

***nantria**, -ae, f. [*dub. orig.*] *script. et form.*: nautra v. *infra* *lavatio – koupel*: n-a kupiel [ClarGl 367]; nautra rupyel (*err. pro: kupyel*) [Veleš f.105rb].

nanus, -i, m. *script. et form.*: gna- (*cf. ThLL IX/1 46,62*), gnavus, gnawus v. *infra* **1** *pumilio – trpaslík*: gn-us trzpaslek [ClarGl 307 (ClarBoh 395, Nom f.66vb, UK VIII G 29 f.115v, CapPr P 181 f.praelig. 1v)]; gnavus trzpaslek maior quam pigmenus [CodVodn f.61rb]; gnavus trzpassek [KNM VII D 17 f.36v]; gnawus trzspaslek [Třeb A 6 f.197r]; gn-i trzpacsci [VocLact f.ii 5vb] + **2** *transl.: homo improbus, ignominiosus – přen.: člověk nešlechtný, nečestný*: contencio: ...quem natura statura ellata fibulavit, quem gn-orum parvitas habere dedignatur [CandRhet 190].

naofilax v. naophylax

***naophylax**, -acis, m. [ναοφύλαξ; *cf. N N 4,8*] *script. et form.*: -ofi-, neophil- v. *infra* *custos templi – strážce chrámu*: naofilax dicitur custos templi [KNM X E I f.246v]; neophilax, id est custos templi [KNM II F 4 f.216v].

napa v. napus

napca v. naphtha

napei v. napy

napella, -llis, -llum v. napellus

***napellus**, i, m. [napus; *cf. DfG 375a; DuC V 568c; P VI 594,9*] *script. et form.*: nepall- v. *infra*; -lla [UK V E 24 f.57r]; -llum [CodVodn f.41vb]; -llis [UK I F 35 f.235r] *Aconitum napellus* agg. – *druh rostliny z okruhu oměje šalamounku: secundum Rasim n-us est ex venenis, que sunt deteriora* [UK XI E 9 f.332v]; *n-us est herba venenosa lupp-chraut (cf. Marzell I 105-106)* [UK IV E 16 f.135r]; *fel leopardi et n-us a tota specie inficiunt* [UK V E 24 f.57r]; *n-us lilek* [HerbF 282 (HerbP f.171ra)]; *quidam...tirannus nutritiv duas puellas...cum nepallo* [UK I E 42 f.79v]; *n-us libek* [VocLact f.11 7vb]; *al.*

napeon v. napus

napeum v. napus, napy

naphtha, -ae, f. *script. et form.*: -pca, -pica, -pta (*cf. ThLL IX/1 48,26*) v. *infra*; -ptha (*cf. ThLL ib.*) [UK III C 2 f.112rb]; nempta [UK I E 13 f.54va]; *neph v. infra* **1** *genus bituminis, quod petroleum (q. v.) vocatur – zemní olej, ropa*: napica, napca, neph, oleum de petra, oleum petroleum, petroleum steyn oley [UK VIII H 34 f.114rb] + **2** *fomes ex residuis (ossibus, foliis) olivarum premendo factus (cf. ThLL IX/1 48,42; DfG 375a; NG s. v. napta*

1054,14; P VI 594,15) – *troud z odpadků při lisování oliv*: napa sit genus fomitis (cf. ThLL ib.; fornacis cod.) apud Persas, in quo maxima incendia nutriuntur ex foliis olivarum, que proiciuntur cum murca arefacta [CapPr P 1342 f.176va]; <n>napa...ossa olivarum, que proiciuntur cum amurka arefacta...oliwowe kuožky s kalem wysypane [VocLact f.11 7va] **3** *purgamenta lini, quae tundendo decidunt, aut purgamenta aliarum herbarum* (cf. ThLL ib. 48,47; DfG 375a; P ib. 594,16) – *odpad ze lnu, který odpadá při tlučení jeho stonků, nebo odpad z jiných rostlin*: napa est instrumentum (err. pro: purgamentum) lini vel alterius rei [KNM X E 1 f.246v]; item napa vulgariter pazderzie [CapPr P 799 f.116r]; napa...purgamentum lini aut cuiuslibet rei...pazderzij [VocLact f.11 7va]; al.

***naphthicus** 3. [naphtha] *script. et form.:* -pti- v. *infra* ad naphtham pertinens – *týkající se zemního oleje, ropný iunct.*: sal naphthicus sal colore odoremque naphthae habes – *sůl mající barvu a vůni ropy*: sunt etiam quedam, que locione incolomitantur, ut semen urticae, sal napticus etc. [UK I F 35 f.180v]; Mesue: salis species sunt IIII, scilicet sal panis, sal gemma, sal napticus et sal indus [UK VIII C 6 f.184rb].

napi v. napus, napy

napica v. naphtha

1.*napis *subst.* [dub. orig.] *cortex sambuci* – *bezová kůra*: n-s bzowa kuora [HerbF 283]; n-s strzyedna kuora bzowa [KNM IV E 5 f.136r]; n-s est cortex sambuci bzowa kuora [VocLact f.11 7vb].

2. napis v. napus

naplum v. nablum

naponum v. napus

nappa v. napus

naprabo v. 1. naprawo

naprabonia v. naprawonia

***naprawa**, -ae, f. [boh. náprava] *script. et form.:* -wonibus (abl. pl.) v. *infra* i. q. feudum (q. v.), meton.: *possessio feudalis* (q. v. s. v. feudalis, iunct. q) – *léno, náprava, právní vztah mezi lenním pánem a leníkem, meton.: lenní, nápravní statky*: unum fertonem certi census nobis legavit... de n-a seu agris ad ipsum...per mortem...fratris... devolutis [(1342) CodDiplMor VII 298]; confessus est se recepisse...LX sexag. ...pro n-a...in edifiis ac iure eiusdem n-e et si aliquis ipsum...in eiusdem n-e iure impediret, promisit [(1376) ActaIudCons I 165]; feodus n-a [VocA II 228]; domicella Bietka...confessa est...se feudum seu n-am...in ius emphiteoticum Henrico...vendidisse [(1406) ActaIudCons V 424]; Iaxo armiger conventor n-e seu curie in Strzedokluk...promisit [(1408) ib. VI 172]; castrum cum civitate..., cum

hominibus, ...aquis, ...montibus, ...n-wonibus, tucionibus ad dictum castrum...spectantibus...vendidit [(1447) TabMorB 364a]; al.

***naprawczo**, -onis, m. [boh. nápravník] i. q. *naprawniko* (q. v.) – *leník, man, vazal, nápravník*: presentibus Boczkone n-e d. archiepiscopi Prag., Skala familiari Libnowczonis purgravii in Broda [(1387) ActaIudCons II 419].

naprawnico v. naprawniko

***naprawniko**, -onis, m. [boh. nápravník] *script. et form.:* -ico v. *infra* qui a domino feudi (q. v.) pendet iure feudali vel eius Bohemica forma, quae vboh. náprava dicitur – *leník, man, vazal, nápravník*: Ulricus...nobis et nostro monasterio prout ceteri n-cones...tenebitur deservire [(1386 Febr. 1) ArchPr]; Przibico...n-o sive provisionarius d. archiepiscopi [(1398) ActaIudCons III 394]; summa n-is 2 ½ hereditas, quam tenet [(1406) RegBonBrzew 167]; servitores monasterii, qui vulgariter n-cones dicuntur [(1412) RegBonOstr 83]; Laurentius T., filius n-is, emit domum cum area [(1499) ArchPr 2090 f.110v]; al.

1.*naprawo, -onis, m. [boh. nápravník] *script. et form.:* -abo v. *infra* i. q. *naprawniko* (q. v.) – *leník, man, vazal, nápravník*: volumus (rex), quod universi n-abones ipsius silve nullum in suo iure feudali...deberent preiudicium...sustinere..., dictorum n-abonum querelas receperimus..., ipso n-abones...de...iurisdictione...Iesconis...duximus... eximendos [SummaGerh 395].

2. naprawo v. naprawa

***naprawonia**, -ae, f. [boh. náprava] *script. et form.:* -abonia v. *infra* i. q. *feudum* (q. v.) – *léno, náprava, právní poměr mezi lenním pánem a leníkem*: racione officii dicte n-abonie deberent pacifice possidere...in dicte n-abonie officiis...conservare [SummaGerh 395].

1.*napta, -ae, f. [dub. orig.; cf. DfG 375a] *herba e familia Lamiacearum* – *rostlina z čeledi hluchavkovitých*: n-a nara [ClarGl 816 in capite de herbis ignotis].

2. napta, -tha v. naphtha

napticus v. naphthicus

naptus v. nanciscor

napus, -i, m. *script. et form.:* nep- [LexClemB f.65vb]; -pa [ib.]; -ppa, -peon, -peum, -ponum v. *infra*; -pis [UK XIV A 12 f.390vb]; napi v. *infra* **1** *Brassica napus* L. *subsp. napobrassica* – *kolník, brukev tuřín* + **2** *rapum, Brassica rapa* L. (cf. ThLL IX/1 49,75) – *řepa, brukev řepák*: nappa, id est rappa [KNM X E 1 f.246v]; napa est quedam herba, scilicet rappa [KNM II F 4 f.216v]; alipti, congelis, congelida, napis, napeon, papimus, rapa, rapula rube, gl. al. m.: rzyepa [UK VIII H 34 f.92ra] **3** *Brassica rapa rapa* L. – *vodnice, brukev řepák*